

Ks. Tomasz Rozkrut (Tarnów)

Rola synodów partykularnych we współczesnym Kościele

Motywy dla zaproponowania tego tematu jest aktualizacja w diecezjach polskich postanowień II Polskiego Synodu Plenarnego (1991–1999) oraz przypadająca w roku 2003 dwudziesta rocznica zakończenia Pierwszego Synodu Prowincji Krakowskiej (1975–1983)¹.

Nie ulega wątpliwości, że na temat synodów partykularnych istnieje bardzo bogata literatura dotycząca tak historii instytucji, jak i jej aktualnego przedstawienia (liczne współczesne komentarze do Kodeksu łacińskiego obszernie komentują kanony o synodach prowincjalnych), są ponadto wydane i krytycznie opracowane zbiory synodów, czy też istnieją monografie kanoniczne omawiające poszczególne synody partykularne. Nie można zapominać również o okolicznościowych sympozjach na temat prezentowanej tematyki².

Krótkie spojrzenie historyczne na synod partykularny

Od pierwszych wieków biskupi stojący na czele poszczególnych Kościołów partykularnych, zjednoczeni miłością braterską

¹ II Polski Synod Plenarny (1991–1999), Pallottinum 2001; *Pierwszy Synod Prowincji Krakowskiej „Communio et Communicatio”*, Kraków 1994.

² Sesja naukowa zorganizowana przez KUL w dniu 24 października 2001. Zob. S. Tymosz (red.), *Dzieło II Synodu Plenarnego w Polsce*, KUL, Lublin 2001. Recepcja II Polskiego Synodu Plenarnego, sympozjum zorganizowane przez UKSW w Warszawie w dniu 27 lutego 2002 r.

oraz kierowani odpowiedzialnością za uniwersalną misję przekazaną im przez samych Apostołów, jednoczyli swoje siły w celu tworzenia i popierania dobra wspólnego, jak również poszczególnych Kościołów³. Między innymi z tych to właśnie motywów były zwoływane tak sobory ekumeniczne, jak i o wiele liczniejsze synody prowincjalne, czy też plenarne.

Sobór Watykański II w Dekrecie o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus*, nawiązując do antycznych tradycji Kościoła, zwrócił uwagę, aby w odnowionej rzeczywistości posoborowej czcigodne instytucje synodów nabrały nowej mocy, dzięki czemu można by należycie i skutecznie zatroszczyć się o wzrost wiary i zachowanie karności w różnych Kościołach, stosownie do okoliczności czasu⁴. Wyrażone życzenie ukazuje również, chociaż bardzo ogólnie, cel zwoływanych synodów. Wydaje się, że w tym miejscu dobrze będzie zacytować papieża Jana Pawła II, który w archikatedrze św. Jana w Warszawie, na spotkaniu z uczestnikami II Polskiego Synodu Plenarnego, w dniu 11 czerwca 1999 r. powiedział:

Kościół polski od początku dostrzegał w synodach wypróbowane narzędzie reformy i odnowy życia chrześcijańskiego. Nawiązał w ten sposób do uświęconej, od czasów apostoelskich, praktyki wspólnotowej refleksji nad dorosłymi i trudnymi zagadnieniami. (...) W naszym stuleciu aktywność synodalna została podjęta po odzyskaniu przez Polskę niepodległości. I tak w 1936 r. odbył się Synod Plenarny dla wszystkich pięciu metropolii polskich, jak również miały miejsce liczne synody diecezjalne⁵.

Jak zatem bardzo jasno widać z wypowiedzi Soboru Watykańskiego II oraz papieża Jana Pawła II, synody partykularne odegrały w Kościele bardzo znaczącą rolę⁶. Euzebiusz z Cezarei

³ P. V. Pinto (red.), *Commento al Codice di Diritto Canonico*, Libreria Editrice Vaticana 2001, s. 260.

⁴ DB 36.

⁵ Jan Paweł II, *Przemówienia i homilie*, Michalineum 1999, s. 131.

⁶ Por. L. Chiappetta, *Il Codice di Diritto Canonico. Commento giuridico-pastorale*, Napoli 1988, t. 1, s. 524.

w swojej *Historii Kościoła* pisze na temat celebrowania stosunkowo licznych synodów partykularnych od II stulecia w Azji Mniejszej⁷. Natomiast pierwszy Sobór Powszechny w Nicei (325) postanowił, aby w każdej prowincji kościelnej był celebrowany dwukrotnie w ciągu roku synod. Pierwszy z nich winien się odbywać przed wielkim postem, drugi natomiast jesienią⁸. Sukcesywnie Sobór Chalcedoński, II Nicejski, czy też V Laterański oraz naturalnie Trydencki wydały swoje normy na temat synodów partykularnych⁹.

Synod partykularny w Kodeksie z 1983 r.

Przechodząc do analizy obowiązujących kanonów na temat omawianej instytucji wypada powiedzieć, że analiza źródeł obowiązujących kanonów o synodach partykularnych¹⁰ wskazuje właśnie na wspomniany Dekret soborowy (DB, 36); wymienia również posoborowe Dyrektorium o pasterskich zadaniach biskupów *Ecclesiae imago*, które mówi, że synody partykularne służą dla wydania norm wzywających do zachowania prawd wiary oraz dyscypliny kościelnej (n. 213); wymieniony został także Dekret Św. Kongregacji Soboru na temat Synodów prowincjalnych

⁷ Eusebiusz, *Historia ecclesiastica*, V, 16.

⁸ „Ut hoc ergo decentius inquiratur, bene placuit annis singulis per unamquamque provinciam bis in anno concilia celebrari, (...). Concilia vero caelebrentur unum quidem ante quadragesimam paschae, ut omni dissensione sublata munus offeratur Deo purissimum, secundum vero circa tempus autumnii”. Can. V.

⁹ J. A. Coriden, T. J. Green, D. E. Heintschel (red.), *The code of canon law. A text and commentary*, New York 1985, s. 356. W dziejach Kościoła były okresy, zwłaszcza w starożytności i średniowieczu, w których synody prowincjalne miały szerokie kompetencje nie tylko o charakterze prawodawczym, ale również sądowym i administracyjnym. J. Krukowski, *Administracja w Kościele*, Lublin 1985, s. 104.

¹⁰ Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Authentice Interpretando, *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus. Fontium annotatione et indice analytico-alphabetico auctus*, Libreria Editrice Vaticana 1989, s. 124–127.

(*Conciliorum provincialium*) z dnia 15 lutego 1919 r., a także – co jest rzeczą zrozumiałą – kanony starego Kodeksu¹¹. Warto zaznaczyć, że w czasie redakcji nowego Kodeksu nie zostały uwzględnione stare dwa kanony, 285 i 292, które odpowiednio mówią na temat biskupów, którzy nie podlegają żadnemu metropolicie oraz na temat cyklicznych spotkań biskupów metropolii pod przewodnictwem metropolity – w celu pomnażania duchowego dobra wspólnego w perspektywie przyszłego Synodu prowincjalnego.

Obraz instytucji, natura instytucji synodów partykularnych¹². Niewątpliwie są one środkiem kanonicznym wyrażającym w sposób częściowy kolegalność episkopatu¹³, to znaczy – są wyrazem łączności pomiędzy biskupami; niemniej jednak nie można mówić o wykonywaniu kolegalności lub też władzy kolegalnej w sensie właściwym i pełnym na synodzie partykularnym, albowiem inna jest natura synodów partykularnych od sytuacji opisanej przez normę kan. 337, który mówi na temat form sprawowania władzy w całym Kościele przez Kolegium Biskupów¹⁴. Niewątpliwie biskupi zebrani na synodzie partykularnym manifestują swoją tro-

¹¹ CIC, can. 281–292.

¹² Pod wspólną nazwą: synody partykularne prawodawca kościelny prezentuje w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r. dwie różne instytucje: synod plenarny, który koresponduje z grupą Kościołów partykularnych tworzących prowincję kościelną (por. KPK, kan. 432 § 1), oraz synod plenarny, który koresponduje z grupą Kościołów partykularnych wewnątrz tej samej Konferencji Episkopatu. L. Sabbarese, *La costituzione gerarchica della Chiesa universale e particolare. Commento al Codice di diritto canonico*, Roma 1999, s. 111.

¹³ „Jedną z form kolegalności jest Synod Prowincjalny, ale formę tę trzeba wypełnić treścią. Synod ma stanowić zarówno oparcie jak i bodziec działalności kolegalnej i jest to wskazanie drogi, po której należy kroczyć na przyszłość. Rzeczywistość metropolii musi być przez nas wszystkich przeżywana jako rzeczywistość wspólnoty i to przeżywana coraz głębiej. Nie przekreśla ona bynajmniej identyczności Kościołów partykularnych, która ma swoją wartość i stanowi bogactwo tychże Kościołów. Jest się czym dzielić i w związku z tym istnieje pełna możliwość wymiany darów” – T. Pieronek, *Wprowadzenie*, [w:] *Pierwszy Synod Prowincji Krakowskiej*, dz. cyt., s. 16.

¹⁴ G, Ghirlanda, *Concilio particolare*, [w:] *Nuovo dizionario di diritto canonico*, Milano 1993, s. 220.

skę o powierzone sobie Kościoły partykularne oraz w pewien sposób wykonują kolegiałość swojego urzędu biskupiego¹⁵. Synody partykularne manifestując komuniję pasterzy oraz jednocześnie komuniję Kościołów wyrażają zarazem naturę Kościoła, strukturę synodalną nie tylko urzędu apostołskiego, ale właśnie poszczególnych Kościołów¹⁶. Albowiem Kościół, który posiada strukturę synodalną, posiada również własną strukturę hierarchiczną, w której należy inaczej rozumieć w Kościele świadectwo wiary i miłości oraz odpowiedzialność pasterzy, a inaczej innych członków wspólnot diecezjalnych, którzy jednocześnie są członkami synodu partykularnego¹⁷.

W praktyce Kościoła oraz w Kodeksie łacińskim – przeciwnie niż w Kodeksie wschodnim, w którym działalność synodalna ma charakter bardziej stały, że nawet można powiedzieć permanentny – wymieniona działalność synodalna jest raczej okazjonalnym sposobem wykonywania przez biskupów wspólnej troski o Kościół¹⁸.

Częstotliwość zwoływania synodów partykularnych, w starym Kodeksie co dwadzieścia lat¹⁹, aktualnie w Kodeksie z 1983 r. została pozostawiona decyzji zainteresowanym biskupom; przy czym winni oni widzieć celowość zwoływanego synodu partykularnego; takie zwołanie nie może być jedynie formalną realizacją istniejącej normy kanonicznej²⁰. Na marginesie można powiedzieć, że praktyka pokodeksowa pozostaje wskaźnikiem, który winien zademonstrować pożytek płynący z celebrowania synodów partykularnych, które według cytowanej wypowiedzi Soboru Watykańskiego II, powinny nabrać nowego wigoru eklezjalnego.

Nie ulega wątpliwości, że na synodach partykularnych biskupi są doktorami oraz autentycznymi nauczycielami wiary,

¹⁵ KK 22a; 23b.

¹⁶ G. Ghirlanda, dz. cyt., s. 221.

¹⁷ Tamże.

¹⁸ A. Giacobbi, *Strutture di comunione tra le chiese particolari*, [w:] AA. VV., *Il diritto nel mistero della Chiesa*, t. 2, Roma 1990, s. 541.

¹⁹ CIC, can. 283.

²⁰ Por. KPK, kan. 439 § 1; 440 § 1.

którym wierni zobowiązani są okazać religijne posłuszeństwo, pomimo że ich nauczanie nie ma charakteru nieomylnego²¹. Wykonują na nich - zgodnie z normą kan. 445 - władzę rządu, w sposób szczególny władzę ustawodawczą. Według wspomnianego kanonu specjalnym zadaniem (*munus*) synodów partykularnych jest troska o potrzeby duszpasterskie Ludu Bożego, co konkretnie oznacza, że winny one podejmować decyzje w tym, co wydaje się odpowiednie dla wzrostu wiary, ukierunkowania wspólnej działalności pasterskiej, poprawy obyczajów, zachowania, wprowadzenia lub strzeżenia jednakowej dyscypliny kościelnej²².

Granice dla ustawodawstwa synodalnego. Prawo powszechne jest limitem dla dekretów synodu partykularnego, przypomina wyraźnie kan. 445, jak również taką granicą są deklaracje doktrynalne, magisterium autentyczne tak Biskupa Rzymu jak i Kolegium Biskupów²³, i dlatego też kan. 446 jasno postanawia, że po zakończonym synodzie partykularnym jego przewodniczący winien zatroszczyć się o przesłanie wszystkich akt synodu do Stolicy Apostolskiej w celu ich przejrzania. Ustawodawca niższy - zgodnie z normą kan. 135 § 2 - nie może ważnie wydać ustawy przeciwnej wyższemu prawu.

Wydane dekry synodalne są prawem partykularnym według normy kan. 29 dyspensa od nich jest możliwa na podstawie kan. 88, który mówi wprost, że ordynariusz miejsca może dyspensować od ustaw wydanych przez synod plenarny lub prowincjalny. Ponadto sukcesywne ustawodawstwo diecezjalne powinno adoptować dekry synodu partykularnego do konkretnego życia diecezjalnego, w czym najlepszy byłby oczywiście synod diecezjalny. Natomiast Konferencja Biskupów nie może znosić norm wydanych przez synod plenarny²⁴.

²¹ KPK, kan. 753.

²² KPK, kan. 445.

²³ Zob. KPK, kan. 135 § 2.

²⁴ KPK, kan. 455 § 1.

Specjalne kompetencje, wskazane wprost przez Kodeks dla synodu partykularnego, to możliwość określenia wysokości ofiary składanej za odprawiane i ofiarowane Msze św. – kan. 952 § 1; a także czuwanie nad treścią słowa pisanego oraz nad właściwym używaniem środków masowego przekazu, postanawia z kolei kan. 823 § 2.

Obok wymienionych elementów wspólnych, patrząc bliżej na instytucję synodu plenarnego oraz na instytucję synodu prowincjonalnego, czyli dwóch kanonicznych modeli synodu partykularnego, zarysowuje się między nimi następująca różnica.

O synodzie plenarnym, o jego zwołaniu, decyduje Konferencja Episkopatu, wymagana jest jednak aprobatą Stolicy Apostolskiej, czyli jak komentuje współczesny włoski kanonista G. Ghirlanda, to ostatecznie Kuria Rzymska zdecyduje odnośnie do konieczności lub użyteczności synodu plenarnego²⁵. Natomiast o synodzie prowincjonalnym decydują wraz z metropolitą zainteresowani biskupi diecezjalni konkretnej prowincji kościelnej²⁶; nie jest zatem wymagana aprobaty ze strony Stolicy Apostolskiej.

Do kompetencji Konferencji Episkopatu należy ponadto oznaczenie miejsca dla odbycia synodu plenarnego, wybranie spośród biskupów diecezjalnych przewodniczącego synodu plenarnego, który wymaga zatwierdzenia przez Stolicę Apostolską, oraz ustalenie regulaminu działania i tematów, jakie mają być rozważane, wskazanie czasu rozpoczęcia i trwania synodu plenarnego, jego przeniesienie, przedłużenie oraz zakończenie²⁷.

Natomiast do metropolity, który przewodniczy synodowi prowincjonalnemu²⁸, za zgodą większej części biskupów sufraganów, należy oprócz zwołania synodu prowincjonalnego: wybranie miejsca dla jego odbycia w granicach terytorium prowincji, ustalenie porządku działania oraz tematów, jakie mają być rozpatry-

²⁵ KPK, kan. 439 § 1. Zob. G. Ghirlanda, dz. cyt., s. 221.

²⁶ KPK, kan. 440 § 1.

²⁷ KPK, kan. 441.

²⁸ KPK, kan. 442 § 2.

wane, oznaczenie czasu rozpoczęcia i trwania synodu prowincjalnego, jego przeniesienia, przedłużenia i zakończenia²⁹. Kan. 440 § 2 mówi, że podczas wakansu stolicy metropolitalnej nie powinno się zwoływać synodu plenarnego. Komentatorzy podkreślają, że wymieniona norma kanoniczna mówi jedynie o zwołaniu synodu metropolitalnego, a nie mówi na temat jego celebracji, dlatego też sugerują, że jeżeli w czasie takiego synodu zawakowała by stolica metropolity, synod nie powinien zostać przerwany. W takiej sytuacji biskupi sufragani powinni wybrać nowego przewodniczącego; taką interpretację podpowiada kan. 442 § 2, który postanawia, że gdy metropolita ma prawną przeszkodę, synodowi prowincjalnemu przewodniczy biskup sufragan, wybrany przez pozostałych biskupów sufraganów³⁰.

Podobieństwo instytucji. Członkowie synodu partykularnego, wspólnie dla zgromadzenia plenarnego oraz prowincjalnego, określani są w kan. 443. Kanon ten precyzuje, do kogo należy na synodzie partykularnym głos decydujący. Mówi on również, kogo na synod należy wezwać z głosem doradczym, oraz kogo można ewentualnie zaprosić jako gości³¹. Jest to zatem, zgodnie z duchem Soboru Watykańskiego II, bardzo szeroka reprezentacja wspólnot kościelnych celebrujących swój synod partykularny, gromadząca biskupów, reprezentantów prezbiteriów diecezjalnych, instytutów życia konsekrowanego, a także stowarzyszeń życia apostołskiego oraz laikatu. Nie ma dzisiaj, tak jak było w ustawodawstwie poprzednim, ustalonych kar kanonicznych dla tych, którzy zaniedbywaliby uczestnictwo w synodzie. Niemniej jednak na podstawie kan. 1315 byłaby również i dzisiaj – jak sugeruje jeden z najnowszych komentarzy kodeksowych – moż-

²⁹ KPK, kan. 442 § 1.

³⁰ L. Chiappetta, dz. cyt., s. 526 n.

³¹ Kan. 443 wyróżnia zatem tych, którzy mają obowiązek uczestniczyć w synodzie partykularnym oraz tych, którzy mogą zostać nań wezwani; wyróżnia członków z głosem decydującym oraz z głosem doradczym; mówi o członkach synodu oraz jego gościach. L. Chiappetta, dz. cyt., s. 528.

liwość, przynajmniej teoretyczna, takiego ukarania³². Warto zaznaczyć, że Kodeks Jana Pawła II wyraźnie postanawia, że ci wszyscy, którzy są wezwani na synod partykularny i mają na nim głos decydujący, w razie zaistnienia słusznej przeszkody, mogą wysłać swojego pełnomocnika, ale prawodawca zaznacza, że posiadają oni tylko głos doradczy³³.

Pierwszy Synod Prowincji Krakowskiej, *Communio et communicatio*

Według ks. kard. Franciszka Macharskiego, Pierwszy Synod Prowincji Krakowskiej był wyrazem poszukiwania, jak przeszłość wyraża się w terażniejszości³⁴. Ideą przewodnią tego Synodu była zasada: *communio et communicatio* czyli wspólnota i porozumiewanie się; a dzieło Synodu ma dopomóc także innym metropoliom kościelnym w Polsce, zwłaszcza powstałym w wyniku nowego podziału administracyjnego w 1992 r., we wspólnym słuchaniu i czynieniu tego, co Duch mówi Kościołom³⁵. Synod metropolitalny był spotkaniem, w którym ukazana została i uszanowana różnorodność diecezji, aby mogły one się wzajemnie obdarować nowym bogactwem³⁶.

Nie ulega wątpliwości, że pierwszoplanową postacią Pierwszego Synodu Prowincji Krakowskiej był do 1978 r. ówczesny metropolita krakowski, ks. kard. Karol Wojtyła³⁷, który jako na-

³² P. V. Pinto (red.), dz. cyt., s. 263.

³³ KPK, kan. 444 § 2.

³⁴ „Przeszłość – to Chrystus Polski i jego tysiąclecie, to męczeńska śmierć św. Stanisława, biskupa krakowskiego, i jej 900-lecie: dwa wydarzenia przemawiające w kontekście II Soboru Watykańskiego” – *Słowo wstępne*, [w:] *Pierwszy Synod Prowincji Krakowskiej*, s. V.

³⁵ Tamże.

³⁶ Przemówienie ks. kard. Franciszka Macharskiego w Katedrze Wawelskiej na zakończenie Pierwszego Synodu Prowincji Krakowskiej, dnia 22 VI 1983 r., [w:] tamże, s. 37.

³⁷ „Projekt zwołania Pierwszego Synodu Prowincji Krakowskiej wysunął na wiosnę 1971 r. J. Em. Ks. Kardynał Karol Wojtyła, Arcybiskup Metropolita Kra-

mieśnik Chrystusa podczas swojej drugiej pielgrzymki apostoł-
skiej do Ojczyzny, dnia 22 czerwca 1983 r. w katedrze na Wawelu
dokonał liturgicznego zamknięcia Pierwszego Synodu Prowincji
Krakowskiej³⁸.

Ks. Kardynał Wojtyła miał pełną świadomość specyficznego
momentu dla celebrowania Synodu Prowincjalnego; z jednej stro-
ny rozpoczęła się ogólnokościelna reforma posoborowa wraz
z zapowiadaną reformą Kodeksu Prawa Kanonicznego, z drugiej
strony obowiązywały kanony Kodeksu pio-benedyktyńskiego³⁹.

W Liście Metropolity Krakowskiego do Kard. Stefana Wy-
szyńskiego Prymasa Polski w sprawie Synodu w Metropolii Kra-
kowskiej z dnia 21 stycznia 1971 r. czytamy: „Synod w znaczeniu
kanonicznym możliwy będzie dopiero po wprowadzeniu nowego

kowski w opracowaniu pt.: *Problem 900 rocznicy św. Stanisława oraz synodu pro-
wincjalnego*. Opracowanie Księdza Kardynała posłużyło w czerwcu 1973 r. jako
punkt wyjścia dla prac Komisji Ekspertów, której zadaniem było dokonanie
wstępnego rozeznania potrzeby i możliwości odbycia synodu prowincjalnego” –
T. Pieronek, *Wprowadzenie*, [w:] tamże, s. VI.

³⁸ „Pragnę złożyć to dziękczynienie tym bardziej, że – chociaż od pracy
w Synodzie Prowincjalnym metropolii krakowskiej odszedłem definitywnie
w dniu 16 października 1978 roku – tym niemniej dane mi jest dzisiaj, w czasie
drugiej pielgrzymki do mojej Ojczyzny, uczestniczyć w jego zakończeniu” –
*Przemówienie Ojca Świętego Jana Pawła II wygłoszone w Katedrze na Wawelu, dnia 22
czerwca 1983 r., na zakończenie Pierwszego Synodu Prowincji Krakowskiej*, [w:] tamże,
s. 38.

³⁹ „Merytorycznie biorąc, rzeczą najważniejszą wydaje się stosunek synodu
do Soboru II Watykańskiego. Rozpatrzenie tej sprawy musi nam dopomóc
w ustaleniu, jaki mógłby być charakter owego synodu. Z jednej strony bowiem
wiadomo, że wciąż jeszcze trwają prace nad nową kodyfikacją prawa kanonicz-
nego. W tych warunkach synod pomyślany tylko w sposób kanoniczny pozos-
taje jakby w zawieszeniu tak długo, jak długo brak nowego kodeksu. Równoc-
ześnie jednak Sobór wniósł wielkie bogactwo myśli i zapoczątkował na wielką
skalę odnowę Kościoła o charakterze duszpasterskim, która już się realizuje –
i która nie pozwala czekać na ustalenia kanoniczne, owszem, wyprzedza je i wa-
runkuje. I od tej strony Synod wydaje się bardzo potrzebny. Wydaje się on
w tych okolicznościach poniekąd bardziej potrzebny niż synod czysto kanonicz-
ny w warunkach przedsoborowej stabilizacji” – Karol Kard. Wojtyła, *Problem 900
rocznicy św. Stanisława oraz Synodu Prowincjalnego (rozważania wstępne)*, [w:] tam-
że, s. 6.

Kodeksu Prawa Kanonicznego, który ma uwzględnić cały dorobek teologiczny i pastoralny Soboru II Watykańskiego. Jednakże, ze względu na wielkie bogactwo tego dorobku, Synod o charakterze przygotowawczym został uznany za celowy i pożyteczny, jeśli ma służyć ugruntowaniu w określonych Kościołach lokalnych nauki Soboru i jego orientacji pastoralnej. Jest to uzasadnione także i tym, że jesteśmy świadkami – w niektórych krajach – przechodzenia „poza linię” Soboru. Dlatego właśnie celowa i pożyteczna wydaje się praca zmierzająca do ugruntowania myślenia i działania Kościoła na tej właśnie linii”⁴⁰. Jednocześnie Metropolita Krakowski wysunął w tym liście śmiało propozycje na temat zwołania w przyszłości Synodu plenarnego⁴¹.

Sukcesywnie została powołana Komisja Ekspertów, Komisja Koordynacyjna oraz Podkomisja Statutowa. W maju 1976 r. zostały opracowane projekty Statutu i Regulaminu Synodu. W oparciu o zatwierdzony Regulamin zostały powołane Synodalne Zespoły Konsultacyjne, których było piętnaście, jak również ukonstytuowano Komisję do spraw Papieskiego Wydziału Teologicznego⁴². Można tu widzieć kręgosłup synodu, jego mocną strukturę.

Statut I Synodu Prowincjalnego w Krakowie postanawia, że celem Synodu Prowincji Krakowskiej jest podjęcie przez wszystkie diecezje Metropolii wspólnego działania dla pogłębienia wiary i ożywienia życia religijnego inspiracjami Soboru Watykańskiego II; można powiedzieć, że jest to wizja soborowa synodu metropolitalnego. Synod urzeczywistnia swój cel poprzez wzajemną informację i wymianę doświadczeń między diecezjami Metropolii oraz przez podjęcie wspólnego działania zgodnie ze wskazanymi przez Synod kierunkami i przyjętymi statutami⁴³.

⁴⁰ List Metropolity Krakowskiego do Kard. Stefana Wyszyńskiego Prymasa Polski w sprawie Synodów w Metropolii Krakowskiej, [w:] tamże, s. 15.

⁴¹ „Pożądanym byłoby Synod ogólnopolski, a związanie go z 900. rocznicą św. Stanisława byłoby bardzo wymowne. Synod taki – o charakterze przede wszystkim kanonicznym – będzie niezbędny wówczas, gdy zostanie ogłoszony nowy Kodeks” – [w:] tamże.

⁴² Zob. T. Pieronek, *Wprowadzenie*, [w:] tamże, s. VI–XVI.

⁴³ Statut I Synodu Prowincjalnego w Krakowie, [w:] tamże, s. 24 (1, 2).

Niewątpliwie jest faktem interesującym, że Synod Prowincji Krakowskiej odbywał się pod rządami starego Kodeksu z 1917 r., natomiast tak *recognitio* ze strony Stolicy Apostolskiej (4 grudnia 1989⁴⁴), jak i sama promulgacja Uchwał synodalnych miała miejsce, kiedy obowiązywał już Kodeks Jana Pawła II (26 listopada 1990⁴⁵). A zatem jest to okres długi, w czasie Synodu dokonywały się różne zmiany polskiej rzeczywistości, zmieniali się poszczególni biskupi w metropolii celebrującej swój Synod.

W tekście Uchwał Synodalnych czytamy, że jest on odpowiedzią na wezwanie Soboru Watykańskiego II (por. DB 36)⁴⁶. Część druga wspomnianych Uchwał synodalnych to: Wskazania i Postanowienia⁴⁷. Dotyczą one takich dziedzin Kościoła, jak: liturgii, inspiracji Chrystologicznej i Mariologicznej pobożności wiernych, formacji do kapłaństwa, życia i posługi kapłańskiej, roli zakonów w duszpasterstwie, parafii oraz profilu duszpasterstwa parafialnego, katechizacji, duszpasterstwa młodzieży, małżeństwa i rodziny, apostołstwa świeckich, duszpasterstwa środowisk zawodowych i grup specjalnych, duszpasterstwa charytatywnego, środków społecznego przekazu, Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie oraz Struktur Prowincji Krakowskiej⁴⁸. Są to zasadniczo zachęty, przypomnienia, życzenia, postulaty, wskazania. Warto przypomnieć, że Synod postuluje, aby wspólne działanie przedstawicieli diecezji skupione wokół Metropolity nie zakończyło się z chwilą zamknięcia jego prac, albowiem zachodzi wielorako uzasadniona konieczność kontynuowania współpracy

⁴⁴ Dekret Kongregacji Biskupów zatwierdzający Uchwały Synodalne, Rzym, dnia 4 grudnia 1989 r., [w:] tamże, s. 41.

⁴⁵ Dekret Biskupów Diecezjalnych Metropolii Krakowskiej promulgujący Uchwały Synodalne, [w:] tamże, s. 42.

⁴⁶ Tekst Uchwał Synodalnych, [w:] tamże, s. 45, n. 1.

⁴⁷ Natomiast Część pierwsza jest refleksją nad rzeczywistością Metropolii Krakowskiej (I. Wspólnota Kościołów partykularnych - n. 1-11, II. Żywe dziedzictwo tradycji - n. 12-22, III. Aktualna sytuacja „Życia z wiary” - n. 23-42), *Pierwszy Synod Prowincji Krakowskiej*, s. 45-69.

⁴⁸ Tamże, s. 70-139, n. 43-302.

między diecezjami za pomocą metody stosowanej przez Synod⁴⁹. Synod Prowincji Krakowskiej postanawia, by wszyscy Biskupi Ordynariusze i Biskupi Pomocniczy Metropolii zbierali się co roku – jak to jest zwyczajem – wokół Metropolity i wspólnie omawiali aktualne problemy pastoralne⁵⁰. Ponadto Synod powołuje do istnienia stały Zespół Metropolitalny złożony z przedstawicieli wszystkich diecezji wchodzących w skład Krakowskiej Prowincji Kościelnej⁵¹. Celem Zespołu jest informacja o życiu i pracy apostołskiej w diecezjach Metropolii, wzajemna konsultacja i troska o wykonanie postanowień Synodu, a także podejmowanie, po uzgodnieniu z Biskupami Ordynariuszami, inicjatyw pastoralnych dla dobra Metropolii⁵².

II Polski Synod Plenarny (1991-1999)

Księgę II Polskiego Synodu Plenarnego otwiera Dekret Kongregacji ds. Biskupów, z dnia 22 grudnia 2000 roku, udzielający – na podstawie kan. 446 KPK z 1983 r. i art. 82 Konstytucji *Pastor Bonus – recognitio* dla uchwał synodalnych. Zaraz potem znajduje się Dekret ks. kard. Józefa Glempa – Prymasa Polski, promulgujący *Dokumenty II Polskiego Synodu Plenarnego*. Dekret promulgujący zarządza, że Dokumenty II Polskiego Synodu Plenarnego wchodzi w życie we wszystkich polskich diecezjach w Środę Popielcową, tj. dnia 28 lutego 2001 roku.

Dekret zwraca uwagę na dwa bardzo ważne fakty. II Polski Synod Plenarny został zapoczątkowany i zamknięty przez papieża Jana Pawła II oraz jest on owocem pracy biskupów, kapłanów, osób życia konsekrowanego i świeckich. Można powiedzieć, że w ten sposób chce zauważyć, że Synod jest owocem pracy całego Kościoła w Polsce.

⁴⁹ Tamże, s. 138, n. 295.

⁵⁰ Tamże, n. 296.

⁵¹ Tamże, n. 297.

⁵² Tamże, n. 299.

Sukcesywnie, bez wyróżnionego ogólnego wstępu, Księga synodalna została podzielona na 14 części. Każda z nich posiada wstęp, z kolei zostały wyróżnione trzy zasadnicze elementy każdej części synodalnej⁵³, które zostały podzielone na specjalistyczne zagadnienia. Każda z czternastu części posiada podział tekstu na punkty. Ponadto na marginesie tekstu, w relacji do poszczególnych punktów tekstu synodalnego, znajduje się dodatkowa informacja (tytuł) na temat analizowanego argumentu, przez co tekst Synodu jest bardziej przejrzysty. Każda część Księgi synodalnej kończy się krótką syntezą, po której znajdują się przypisy. Wiele ze wspomnianych 14 części zawiera wnioski oraz postulaty pastoralne, w czym niewątpliwie II Polski Synod Plenarny przypomina Pierwszy Synod Prowincji Krakowskiej.

Zasadniczymi źródłami teologiczno-kanonicznymi dla tekstów II Polskiego Synodu Plenarnego są: przede wszystkim magisterium papieża Jana Pawła II, w tym szczególnie Jego nauczanie podczas pielgrzymek do Ojczyzny, doktryna Soboru Watykańskiego II, a także magisterium papieży: Piusa XI, Piusa XII, Jana XXIII, Pawła VI, doktryna Katechizmu Kościoła Katolickiego oraz normy Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku. Ponadto są w Synodzie Plenarnym odniesienia do różnych dokumentów opublikowanych przez Kongregację Kurii Rzymskiej, Konferencję Episkopatu Polski, są odniesienia do Konstytucji RP, do obowiązującego Konkordatu między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską; jak również są cytowane wypowiedzi takich osób Kościoła w Polsce, jak: kardynała Stefana Wyszyńskiego, księdza Jerzego Popiełuszki oraz św. siostry Faustyny Kowalskiej czy Cypriana Kamila Norwida.

Postanowienia II Polskiego Synodu Plenarnego mają charakter wybitnie pastoralny. Ten specyficzny wymiar Synodu podkre-

⁵³ Wyjątkiem jest część zatytułowana: *Duszpasterstwo polskie za granicą*, które dzieli się na cztery elementy oraz zawiera *Aneks na temat Struktur polskiego duszpasterstwa emigracyjnego*. Również sukcesywna, a zarazem ostatnia część Synodu Plenarnego, *Maryja w tajemnicy Chrystusa i Kościoła*, zawiera także cztery elementy.

ślają takie fragmenty, jak opis i analiza współczesnych sytuacji oraz idące za tym wskazania i postulaty synodalne. Wspomniane postulaty mają charakter nie tylko duszpasterski, ale są również kierowane do całego społeczeństwa i władz cywilnych.

Zasadnicze nauczanie Synodu Plenarnego dotyczy: małżeństwa i rodziny, szkół i uniwersytetów, życia społeczno-gospodarczego, polityki, kultury i środków społecznego przekazu, zadań misyjnych, miejsca osób świeckich, kapłanów i osób konsekrowanych w społeczeństwie oraz w Kościele, liturgii, postęgi charytatywnej, świętości, duszpasterstwa emigracji, pobożności maryjnej⁵⁴.

Nie ulega wątpliwości, że podjęta tematyka jest bardzo bogata. Synod Plenarny umiejscawia Kościół żyjący w Polsce na tle problemów naszej codziennej rzeczywistości. Księga Synodu ukazuje jednocześnie obowiązującą i bardzo aktualną doktrynę Kościoła odnośnie do podjętych zagadnień. Można powiedzieć krótko, że II Polski Synod Plenarny to przebogaty skarb i zarazem niewyczerpane źródło teologiczno-kanoniczne na rozpoczęte trzecie milenium.

Podsumowanie

Wymienione dwa synody partykularne odbyły się zupełnie w innym kontekście społeczno-politycznym. Pierwszy Synod był rozległy czasowo, otrzymał wymagane prawem *recognitio* po wielu latach, kiedy sytuacja Kościoła od tej na początku zwołanego Synodu była zupełnie inna. Niemniej jednak spełnił swoje wielkie zadanie jednoczenia metropolii krakowskiej, przy zachowaniu tożsamości poszczególnych diecezji. Pierwszy Synod Prowinjii Krakowskiej był niewątpliwie wzajemnym międzydiecezjalnym wyrazem *communio et communicatio*, charakteryzując się, między innymi, wymianą posiadanych doświadczeń, informacji

⁵⁴ Zob. W. Lechowicz (red.), *W Trzecie Tysiąclecie. Komentarz pastoralny do dokumentów II Polskiego Synodu Plenarnego*, Tarnów 2002.

różnych Kościołów metropolii. W tym aspekcie najpełniej zrealizowało się przede wszystkim synodowanie na synodzie metropolitalnym, które potwierdza jego orientację duszpasterską.

Zupełnie inny kontekst towarzyszył pracom Synodu Plenarnego. Nie ulega żadnej wątpliwości, że pozostał on wielkim programem dla Kościoła w Polsce na rozpoczęte nowe tysiąclecie. Ten program został poprzedzony solidną refleksją teologiczno-kanoniczną, zawartą właśnie w dokumencie końcowym II Polskiego Synodu Plenarnego.

Konkludując trzeba powiedzieć, że nie do pominięcia również i dzisiaj są synody partykularne, jednak istotny problem tkwi nie tylko w samej ich celebracji, ale również, a może przede wszystkim, w należytej aplikacji postanowień synodalnych.

La funzione dei concili particolari nella Chiesa moderna **Riassunto**

Il motivo a fare la riflessione sui concili particolari nella Chiesa odierna parte dalla chiusura del II Concilio Plenario della Polonia (1991-1999) e dal XX anniversario della chiusura del Concilio provinciale di Cracovia (1975-1983). L'articolo consta da quattro parti, dove si analizza all'inizio brevemente la storia del concilio particolare, il concilio particolare nel CIC del 1983, e successivamente II Concilio Plenario della Polonia e Primo Concilio provinciale di Cracovia - *Communio et Communicatio*. Nella conclusione si sottolinea l'importanza della buona applicazione di tutto il cammino conciliare.